

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

מורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

התוכן:

1. פרטי דיני ברכת התורה בחג השבועות. (ליל חג השבועות).

ליל חג השבועות תשפ"א

פרטי דיני ברכות התורה בחג השבועות

שאלות בברכה"ת במי שישן בחלק הראשון של הלילה

האם צריך לברך ברכה"ת כשישן על מטתו לשעה בתחילת הלילה ואח"כ ילמוד כל הלילה

יש אנשים שהם עייפים כבר בתחילת הלילה, בפרט במקומות שצאה"כ הוא מאוחר מאוד, ורק גומרים את הסעודה אחרי חצות הלילה, וכדי שיוכלו ללמוד משך הלילה, הם צריכים לישון למשך שעה, ויש להסתפק האם חייבים לברך ברכה"ת כשיתעוררו לפני שילמדו. כתב השו"ע (סי' מ"ז ס"ב) אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן, וכי המ"ב (סקכ"ח) שאם ישן שינת קבע על מיטתו אפילו בתחילת הלילה, חשיב הפסק לכו"ע (מרו הגרשז"א זצ"ל ס"ל דאם שינתו נמשכת חצי שעה, נחשבת כשינת קבע בלילה – הליכות שלמה על תפלה פ"ו ס"א).

ברכות התורה למי שנרדם באמצע ק"ש על המטה ורוצה לומר ק"ש כשהתעורר באמצע הלילה

מה"ט, מי שנרדם לפני שקרא ק"ש, ובחצות לילה ניעור משנתו וזכר שלא קרא ק"ש, כי בפתחי תשובה (סי' מ"ז ס"ב) שצריך לברך ברכת התורה לפני ק"ש.

האם צריך לברך ברכה"ת כשהלך לישון באמצע הלילה כדי שיוכל להמשיך ללמוד אח"כ

כי בכה"ח (סי' מ"ז סקכ"ז) בשם הפתח הדביר, שאם הוא רוצה ללמוד כל הלילה, אבל באמצע הלילה מרגיש שאינו מסוגל להמשיך אח"כ ישן קצת, אפילו אם שכב על מטתו באופן שהוא כמו שינת קבע, אין זה הפסק כיון שכל כוונתו להמשיך ללמוד באותו לילה, ולכן אי"צ לברך כשיתעורר. ולכאורה דבריו מחודשים, בפרט לפמ"ש"כ לעיל שרוב הפוסקים נוקטים שאם ישן שינת קבע על מיטתו בתחילת הלילה, צריך לברך ברכה"ת כשיתעורר.

הלך לישון בתחילת הלילה לשעה על מנת ללמוד אח"כ ושוב לחזור לישון

יש לציין דכל הנדון עד עכשיו הוא במי שישן פעם אחת ולא יחזור לישון באותו לילה (כגון בלילה שבועות), אבל לפעמים בלילה ש"ק בימות החורף, יש אנשים שהם עייפים, והם הולכים לישון במיטה לשעה או שעתיים אחרי הסעודה, ואח"כ לומדים לשלש או ארבע שעות כשהם רעננים, ושוב הולכים לישון, ובזה נחלקו גדולי הפוסקים, האם גם באופן כזה צריכים לברך ברכות התורה כשמתעוררים אחרי השינה של שעה או שעתיים, ואת"ל שצריכים לברך, האם חייבים לחזור ולברך עוד פעם בבוקר אחרי השינה הקבועה שלהם.

בשו"ת קרן לדוד (או"ח סי' י"א) והערוה"ש (סי' מ"ז סכ"ג) ומרן הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה על תפלה פ"ו הערה ג'), פסקו שלא יברך עד שיקום בבוקר אחרי שינתו השניה, ומאידך גיסא בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' ז') כ' דעדיף שאחרי שינתו הראשונה יעשה כמש"כ הכה"ח (סי' מ"ז סקכ"ה) שיברך בהרהור או בלי הזכרת שם ומלכות.

אבל מרן הגריש"א זצ"ל פסק כשיטת המהרש"ם (ח"ג סי' של"ז), שאחרי השינה הראשונה יברך ברכה"ת ויכוון בברכתו לפטור רק עד השינה השניה, ואז יוכל לברך אחרי השינה השניה בלי חשש, אלא שאז יברך רק ברכת "אשר בחר בנו" שהיא המעולה שבברכות כמבואר בברכות (י"א), או יעשה להיפך שיברך ברכה אחת אחרי השינה הראשונה ושתי ברכות אחרי השינה השניה, והסביר מרן הגריש"א זצ"ל דאם המ"ב פסק שהישן ביום לא הפסיד אם יברך ברכה"ת, ק"ו אם ישן בתחילת הלילה דהמברך לא הפסיד (הובא בספר מנשים באהל להג"ר עזריאל אויערבאך שליט"א עמוד צ"ד).

שיטת החזו"א זצ"ל דשינת עראי היא אפילו כשישן כמה שעות בלילה על מטתו בלי פשיטת בגדיו

מרן החזו"א זצ"ל ס"ל דאפילו אם ישן כמה שעות בלילה ולא פשט את בגדיו, רק נחשבת כשינת עראי וממילא אינו יכול לברך ברכה"ת (ארחות רבינו ח"ג עמוד ר"ג, ומעשה איש ח"ה עמוד פ"ז), והיינו אפילו כשישן על מטתו (אשי ישראל פ"ו הערה ס"ו), ואמנם בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' של"ז) מבואר שאם ישן שינתו הרגילה בלילה חייב לברך, אפילו אם לא פשט את בגדיו, משום דנחשב כשינת קבע, אפשר גם מרן החזו"א זצ"ל יסכים לכך אם ישן כל שינת הלילה כך, וכל מה שהחמיר הוא כשישן רק חלק משינתו בלי פשיטת בגדיו, ואח"כ באותו לילה ישלים שינתו. אבל המעיין במהרש"ם יראה שחולק על מרן החזו"א זצ"ל, מדפסק שאפילו אם ישן במלבושיו לחלק מהלילה, וכשהתעורר רצה ללמוד, צריך לברך ברכה"ת אע"פ שיחזור ללכת לישון באותו לילה ע"ש.

ולכן לשיטת מרן החזו"א זצ"ל אין לברך עד הבוקר, ואם רוצה להחמיר כשמתעורר בלילה משינתו הראשונה יהרהר הברכות, ואפילו אם אינו חייב לברך לא יעבור על "לא תשא" כמבואר בפמ"ג ובגן המלך (בשו"ת גינת ורדים סי' כ"ג - אמנם גם בזה נחלקו גדולי הפוסקים ואכמ"ל).

אם בתחילת הלילה הוא לובש פיגימה כשהולך לישון על מטתו לשעה או שעתיים, יש מקום לומר שצריך לברך, אבל לפי הקרן לדוד גם בכה"ג לא יברך כיון שהשינה הראשונה נחשבת כשינת ארעי, דהרי הוא מתכוון לישון עיקר שינת הלילה אח"כ.

ברכות התורה בשבועות בבוקר למי שהיה ניעור כל הלילה

האם יברך ברכה"ת בבוקר כשהיה ניעור כל הלילה ולא ישן בערב שבועות

נחלקו הראשונים אם ברכה"ת הן ברכות המצוות, או שהן כמו ברכות השחר שמברך כל יום ויום, ונ"מ טובא בינייהו אם הסיח דעתו באמצע היום כגון שהלך לישון, דלפי הרא"ש (ברכות פ"א סי' י"ג) והטור (סי' מ"ז) דס"ל שהן ברכות המצוות, יצטרך לברך שנית כשיתעורר, משא"כ לפי ר"ת (בתוס' בברכות י"א: ד"ה שכבר) שחז"ל תקנו לברך אותן כל בוקר, הרי הן כמו ברכות השחר דאין היסח הדעת באמצע היום מחייב עוד ברכה באותו יום.

לפי נחלקו הפוסקים במי שהי ער כל הלילה, דלפי הרא"ש והטור לא יצטרך לברך עוד פעם בבוקר כיון שלא הסיח דעתו ממה שבירך בערב שבועות בבוקר, אבל לפי ר"ת שפיר יצטרך לברך כיון שהן כמו ברכות השחר, וכי המ"ב (סי' מ"ז סק"ח) דלא יברך דספק ברכות להקל, ומ"מ אם אפשר לו, ישמע הברכות מאחר ויאמר לו שיכוון להוציאו, והוא יכוון לצאת ויענה אמן, ויאמר אח"כ כמה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד. עוד כי המ"ב, יכול לכוון לצאת בברכת "אהבה רבה" וילמוד מעט תיכף אחר שסיים תפלתו.

האם יברך ברכה"ת כשהיה ניעור כל הלילה אחרי שישיב בערב שבועות

יש להסתפק היאך לנהוג בברכות התורה בשבועות, למי שישיב על מטתו בערב שבועות והי ניעור כל הלילה, דכידוע שרע"א (בהגהותיו על המ"א סי' מ"ז סק"ב) ס"ל שיכול לברך ברכה"ת בבוקר ממנ"פ, דלשיטת ר"ת בברכות (י"א:) שחז"ל תקנו לברך ברכה"ת כל בוקר כמו ברכות השחר, א"כ מה שבירך בערב שבועות פטרו רק מעלי"ע עד שבועות בבוקר, ולפי הרא"ש דשינה נחשבת כהיסח הדעת בברכות המצוות, א"כ צריך לברך בשבועות בבוקר משום השינה של ערב שבועות.

אמנם הי מקום לומר דכיון שבירך ברכת "אהבת עולם" במעריב והוא מעין ברכה"ת, ודומה לברכת "אהבה רבה" בשחרית, א"כ כבר בירך ברכה"ת אחרי שינתו, ושוב לא שייך לומר שיכול לברך בשבועות בבוקר ממנ"פ, אבל רע"א דחה סברא זו, משום דלא מיבעי לשיטת ר"ת צריך לברך בבוקר משום שהיום החדש מחייבו לברך אפילו אם י"ח בברכת "אהבת עולם", אלא דגם לפי הראב"ד (הובא ברשב"א בברכות י"א: ד"ה השכים), ברכת "אהבה רבה" בשחרית אינה פוטרת אא"כ למד תומ"י, וקיי"ל דאינו י"ח בק"ש לבד, ולכן פסק למעשה דמי שישיב ביום והי ניעור כל הלילה, חייב לברך לכו"ע וא"צ לחוש שיי"ח בברכת "אהבת עולם" במעריב, כיון דלהרבה פוסקים אינו י"ח בזה אם לא למד מיד אחר התפלה, וכן העתיק להלכה המ"ב (שם סק"ח).

עוד יש להוסיף, שמרן החזו"א זצ"ל ס"ל דכל שינת יום נחשבת כשינת עראי (אשי ישראל פ"ו הערה ע"ה), ולפי"ז אפילו אם ישן בערב שבועות והי ניעור כל ליל שבועות, אינו יכול לברך ברכה"ת בבוקר ויצטרך לשמוע הברכות מאחר.

לשיטת המ"ב אם ישן שינת קבע ביום על מטתו צריך לכוון בברכת "אהבת עולם" במעריב

אבל יש להעיר דמה שפסק רע"א הוא דווקא למי שיבא בשבועות בבוקר וישאל היאך צריך לנהוג בברכה"ת, אבל אם ישן שינת קבע על מטתו בערב שבועות, ויבא וישאל היאך לנהוג בברכת "אהבת עולם" במעריב, הלא כי המ"ב (סי' מ"ז סק"ג) טוב יותר שיכוון בברכת "אהבת עולם" במעריב לפטור (וכן מבואר בבה"ל שם ס"ז ד"ה ברכת) כדי לצאת דעת רוב הפוסקים המחמירים, וס"ל דשינת קבע על מטתו ביום הוי הפסק ומחייבו לברך ברכה"ת (וע"ש במ"ב סק"ה שהביא, שהדברי חמודות ופר"ח וא"ר בשם הרבה ראשונים ואחרונים וגר"א וחי"א ס"ל להלכה, דהישן שינת קבע על מטתו ביום, יברך ברכה"ת כשיקום אע"פ שכבר בירך באותו יום בשחרית, הגם שלמעשה המנהג שאין מברכין אחר שינת קבע ביום כמבואר במ"ב שם סק"ג, ובבה"ל ס"ג ד"ה המשכים).

תנאי בברכה שיחול רק עד זמן מסויים

אבל לכאורה הי מקום ליעץ שגם לפי המ"ב שכי שיכוון לצאת ברכות התורה ב"אהבת עולם" במעריב, מ"מ יכול להתנות שברכה זו של "אהבת עולם" תחול רק עד עמוד השחר, ואז לכאורה יכול לברך ברכה"ת בעצמו בבוקר (כמבואר בשו"ת קרן לדוד סי' נ"ט, ובלוח א"י בשם האדר"ת זצ"ל), אבל בשו"ת מנחת שלמה (חי"א סי' י"ח סק"ט) כי דאע"פ שמעיקר הדין כשמתנה שברכתו תחול רק עד זמן מסויים תנאו קיים, מ"מ אסור לעשות כן משום שנראה כמזלזל בתקנת חז"ל, והוי כעין מוסיף על הכרעות במה שמברך יותר מפעם אחת, ומ"מ אם מכוון בברכה"ת שברכתו תחול רק עד עמוד השחר, שפיר דמי (ודלא כנשמת

אדם כלל ט' סק"ג דס"ל דלא מהני תנאי כזה, והביא ראיי מהמ"א ס"י תרל"ט סק"יז, שכי דלא מהני לכוון בציצית לפטרם בברכתו רק עד זמן מסויים) דאין זה גורם ברכה לבטלה, ואדרבה כן תקנו חז"ל שיברך ברכה"ת כל יום.

עוד מצאנו שהמ"ב (ס"י ח' ס"ד בה"ל ד"ה ו"א) כ' מפורש, דאע"פ שיש מחלוקת במי שפשט טליתו ויחזור להתעטף בו (כגון מי שיוצא מבית המרחץ) אם הוא צריך לחזור ולברך עליו, מ"מ יש עצה שיכוון בבוקר בשעת הברכה שלא תפטור ברכתו את הט"ק רק עד שיתפשט בבית המרחץ, ואז יוכל לברך עליו לכו"ע, ומה"ט פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"י ס"י ב' סק"א), שההולכים מעוטפים בטלית אחרי התפלה בש"ק לסעודת שבת אצל אחרים, יכוונו כשמברכים על הטלית בבוקר, שברכתם יפטור רק את הלבשה עד הסעודה, כדי שיוכלו לברך שנית אח"כ. וכן מבואר במט"א (ס"י תקפ"א ס"ג) בשם שו"ת חכם צבי (ס"י כ"ב), במה שנהגו שהש"צ שבירך ברכה"ת קודם סליחות, הי' חוזר לברך ברכה"ת בתור ש"צ אח"כ, והיינו משום שהתנה, שברכתו לפני הסליחות רק יפטור הסליחות, ובצירוף השיטות הסוברות דהליכה לבהכ"ס הוי הפסק, ולכן גם יבדוק נקביו אחרי סליחות לפני התפלה, ואע"ג דלהלכה לא חיישינן לשיטה זו דבהכ"ס הוי הפסק לגבי ברכה"ת, אבל יש לצרף הטעם שלא נתכוון מתחלה לפטור מה שיקרא אחרי הסליחות.

סיכום להלכה במי שהיה ניעור כל הלילה אחרי שישן בערב שבועות

הרי מבואר: א. מי שישן בערב שבועות והי' ניעור כל הלילה, ולא כוון בברכת "אהבת עולם" במעריב לצאת ברכה"ת, לפי רע"א והמ"ב יכול לברך ברכה"ת בעצמו בבוקר, ולפי מרן החזו"א זצ"ל שינת היום לא נחשב כשינת קבע, ולשיטתו יש עדיין מחלוקת הראשונים אם הוא חייב לברך בבוקר וא"כ סב"ל. ב. אם כוון לצאת ידי ברכה"ת ב"אהבת עולם" אחרי שינת היום וכמש"כ המ"ב שראוי לעשות, שוב הוי סב"ל בבוקר ולא יברך בעצמו. ג. אם יתנה מפורש כשמברך ברכה"ת בבוקר בערב שבועות, וגם ב"אהבת עולם" בליל שבועות, שהברכות יחולו רק עד הבוקר, אז יוכל לברך בעצמו.

פרטי דינים למי שמברך ברכות התורה בשבועות בבוקר

צורת השינה של הש"צ שישן בליל שבועות כדי שיוכל להוציא את הציבור בברכותיו

אם אחד הולך לישון בליל שבועות כדי שיוכל לברך הברכות בבוקר ולהוציא כל הצבור שהיו נעורים בלילה, בדרך כלל גם הוא לומד כמה שעות בלילה, ורק אח"כ הולך לישון, ויש להזהירו שעדיף אם ילך לישון בצורת שינת קבע על מיטתו (בהפשט בגדיו ולבישת פיגמות), כדי לצאת שיטת מרן החזו"א זצ"ל דס"ל שהישן כמה שעות בלילה ואינו פושט את בגדיו, רק נחשבת כשינת עראי.

עוד צריך להזהירו, שאם מתעורר לפני זמן התפילה, ולכן בינתיים רוצה ללמוד עד הזמן שיברך את הברכות להוציא את הציבור, אסור לו ללמוד עד שיברך ברכה"ת כיון שישן שינת קבע בלילה, ולכן העצה היא שילמוד לפני שילך לישון, ויקום זמן קצר לפני התפילה, כמו שעושה כל יום, כדי שמיד כשיגיע לביהכנ"ס, יוכל לברך להוציא את הציבור.

תנאי מרן החת"ס זצ"ל כדי שיוכל לברך ברכה"ת בשבועות לכשיקום משינתו אחרי תפילתו בבוקר

מרן החת"ס זצ"ל אמר, דכשיוצא ידי חובתו בשמיעת ברכה"ת אחרי עמוד השחר בשבועות בבוקר ממי שהלך לישון, יכוון שרוצה לצאת בברכתו רק עד אחרי שינתו שאחרי התפלה (שהיא היתה במקום שינת הלילה), כדי שיוכל לברך ברכה"ת בעצמו כשיתעורר (מנהגי חת"ס פי"א ס"ג, וליקוטי חבר בן חבר בהקדמה לחלק ג', וכן הסכים מרן הקה"י זצ"ל בארחות רבינו ח"א עמוד מ"ז), ובשו"ת משנה הלכות (חט"ו ס"י כ') כ' דאמנם יש מחלוקת הפוסקים אם תנאי מועיל כדי שהברכה תחול רק עד זמן מסויים, אבל מרן החת"ס זצ"ל נתן עצה זו רק בשבועות, משום שביום מתן תורה, לא רצה, שילמדו תורה בלי ברכה"ת לכשיקומו

משינתם, ויהיה בזה קטרוג על שלא בירכו בתורה תחילה (צע"ק למה המ"ב לא הזכיר עצה זו, להגביל זמן חלות הברכה בברכה"ת כמו שהזכיר בבה"ל בהל' ציצית, ובפרט שהמ"א בהקדמתו לסי' תצ"ד הזכיר עצה זו לגבי ברכה"ת).

בקריינא דאיגרתא (ח"א סי' קל"ג) כ' וז"ל ברכת התורה ע"פ דין צריכים לברך אחר כל שינת קבע, והמנהג הוא לברך רק אחר קימה של השינה העיקרית באותו מעלי"ע עכ"ל, ולפי דבריו, מי שלמד כל הלילה, כיון שהשינה העיקרית שלו היא בעמוד השחר, או אפילו אחר עמוד השחר, שפיר יכול לברך ברכה"ת לכשיקום.

דרך אגב יש לציין, שמביאים בשם השר שלום מבעלזא זצוק"ל, שהתלהבות מרן החת"ס זצ"ל בפסוקי דזמרא בשבועות, בלתי מצויה אצלנו בנעילה ביוהכ"פ (קובץ אוצרות הסופר ח"ה עמוד כ"ט).

האם יברך ברכה"ת לפני תפלתו בבוקר אם הלך לישון אחרי עמוד השחר לפני הנץ החמה

יש להסתפק במי שהיה כ"כ עייף אחרי הלימוד בלילה, שהלך לישון אחרי עמוד השחר, והתכוון לקום להתפלל בעוד כמה שעות - האם חייב לברך ברכה"ת לפני תפלת שחרית, או שמא זה רק בגדר מש"כ רע"א, דהישן משך היום המברך לא הפסיד.

באשל אברהם מבוטשאטש (סי' רל"א ד"ה מי שניעור) כתב, כיון שהלך לישון בשעה שעדיין הוא זמן שכיבה, דהרי בשעה זו עדיין רשאי להתפלל ק"ש של ערבית אם היה אנוס כמבואר בשו"ע (סי' רל"ה ס"ד), ממילא נחשב שישן בלילה ויכול לברך ברכה"ת לכשיתעורר משינתו, והעיד שהוא בעצמו עשה כן. אבל אח"כ הסתפק, דאפשר כיון שנפסק בשו"ע שם שאין אומרים "השכיבנו" אחרי עמוד השחר, א"כ אפשר הא דקורא ק"ש אז הוא רק כדי שלא יתבטל ממנה, וע"ש שנשאר בצ"ע.

אבל לכאורה נראה שיכול לברך ממני"פ לשיטת רע"א (בהגהותיו על המ"א סי' מ"ז סק"ב), דהרי לשיטת ר"ת היום מחייב ברכה חדשה, ולפי הרא"ש השינה נחשבת כהיסח הדעת.

התחיל שינת קבע על מטתו רבע שעה לפני עמוד השחר

הגר"א גנחובסקי זצ"ל (בר אמוגים עמוד קי"א) הסתפק במי שלמד כל הלילה, והלך לישון סמוך לעמוד השחר, אבל רק נרדם רבע שעה לפני עמוד השחר, והמשיך לישון שינת קבע אח"כ, די ש צד לומר דכיון שישן חצי שעה, הרי זו מחשיבה את הרבע שעה שישן לפני עמוד השחר כשינת קבע (אע"פ שלא ישן חצי שעה בלילה), או שמא י"ל באופן אחר, שתחילת הקביעות מושכת אתו כל שינתו, אבל הביא שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ס"ל דבעינן שישן כל החצי שעה בלילה.

ולכאורה צריך להבין טובא, דלמה אינו יכול לברך ברכה"ת ממני"כ כמש"כ רע"א, דהרי הוא ישן שינת קבע, ובנוסף לכך בבוקר הוא יום חדש, אבל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר בשם מרן החזו"א זצ"ל (אשי ישראל פ"ו סוף הערה ע"ה) דכל שינת יום נחשבת כשינת עראי, ולפ"ז הסביר הגר"א גנחובסקי זצ"ל (בר אלמוגים עמוד קי"ב) מרן החזו"א זצ"ל חולק על רע"א ז"ל, דאם שינת יום נחשבת כשינת עראי, א"כ כשישן אחה"צ ורוצה לברך למחרת בבוקר, הממ"נ של רע"א נפל בבירא, דהרי ס"ל דשינת היום אינה שינת קבע, ודלא כרע"א, אבל יש לציין שהמ"ב חולק ע"ז דהרי פסק כשיטת רע"א.

מסופק אם ישן חצי שעה בלילה

מעשה שהיה במי שלמד בליל שבועות והלך לישון סמוך לעמוד השחר, והוא מסופק אם ישן חצי שעה בלילה, בפשטות י"ל שאם ישן גם ביום, אלא שהוא מסופק אם ישן חצי שעה בלילה, שפיר יכול לברך ברכה"ת, דהא קיי"ל דהישן ביום ומברך לא הפסיד, וא"כ בכה"ג שישן שינת קבע בודאי לא הפסיד, אבל מה שיש להסתפק הוא אם ישן רק בלילה, והוא מסופק אם ישן חצי שעה.

האם ראוי לכוון שלא לצאת באהבת עולם כדי שיוכל לברך ברכה"ת בבוקר בעצמו

תלמיד חכם אחד הסתפק היאך ינהוג למעשה בשבועות, דאמנם יכול לצאת ידי חובת ברכה"ת בבוקר ע"י שישמע מאחר, אבל רצונו עז לברך הברכות בעצמו ביום המסוגל הזה, בכוונה מיוחדת, ולא לסמוך על הכוונות של הש"צ שיברך להוציא הציבור, אבל כדי שיוכל לברך לכל השיטות, הסתפק דאפשר עדיף שיכוון בברכת "אהבת עולם" במעריב שאינו רוצה לצאת ידי חובת ברכות התורה, ואז יוכל לברך בבוקר לכו"ע. והוסיף עוד סברא דמשך כל ימות השנה, רוב אנשים שישנים שינת קבע על מטתם אחה"צ, אינם מכוונים בברכות ק"ש במעריב לצאת ידי חובת ברכה"ת, ואינם לומדים מיד אחרי מעריב, אע"פ שהמ"ב (סי' מ"ז סק"י"ג) כ' דטוב יותר שיכוון בברכת "אהבת עולם" לפטור את חיובו.

מאידך גיסא יש לדחות את דבריו, דאפילו אם ירויח שיוכל לברך ברכה"ת בבוקר בכוונה בעצמו, אבל לפי הרבה פוסקים נתחייב לברך אחה"צ כשקם משינתו, ומה"ט פסק המ"ב שטוב שיכוון לצאת יד"ח ב"אהבת עולם" כדי לצאת דעת רוב הפוסקים המחמירין בזה, וא"כ אפילו אם בדרך כלל אינו מכוון ב"אהבת עולם" בכל פעם שישן שינת קבע ביום, אבל כאשר רוצה ללמוד כל הלילה, בודאי ראוי לכוון לצאת ידי חובת ברכה"ת במעריב וללמוד מיד אחרי מעריב כדי שלימוד התורה שלו בליל שבועות תהי' כדין לרוב הפוסקים, וזה עדיף ממה שמברך ברכה"ת בעצמו בבוקר בכוונות גדולות, אלא שיזהיר למי שמברך ברכה"ת בשבועות בבוקר שיברך בכוונה.

מתי ילמוד אם מכוון לצאת ברכה"ת בברכת "אהבת עולם" במעריב

והנה בהא דקיי"ל שיי"ח ברכה"ת בברכות ק"ש בתנאי שילמד מיד אח"כ בלי הפסק, ושאינו יי"ח לימוד זה בקריאת שמע, בפשטות הכוונה היא שכשיסיים התפלה ילמוד, אבל אומרים בשם מרן הגרי"ז זצ"ל (פניני רבינו הגרי"ז עמוד תק"ט) שיעץ לומר הפסוק "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" פעם שנית לשם ת"ת, ואין זה נחשב כהפסק כיון שאומר הפסוק בין הפרקים, והוי לצורך מצוה עוברת שמא ישכח ללמוד אח"כ.

לשיטת הבית הלוי השומע יכול להדר כוונות בברכתו יותר מברכת המברך

ובאמת יש מקום לדחות טענת האי ת"ח לפי החקירה המפורסמת בגדר שומע כעונה, דהרי לשיטת הבית הלוי, עצם השמיעה של השומע נחשבת כאילו הוא בעצמו עונה, ויוצא יד"ח בשמיעתו (כמו שביאר בקהלות יעקב על ברכות ס"י י"ג), והיינו דנתחדש בדין שומע כעונה דכשם שאדם יוצא בדיבורו, כמו"כ יוצא בשמיעתו, והשמיעה היא ממני הדיבור, ואין חבירו מוציא בברכתו, אלא הוא עצמו מוציא את עצמו במה ששומע את הברכה, וחבירו המשמיעו אינו אלא היכי תימצי שיהיה לו מה לשמוע, אבל המשמיע אינו מוציא את השומע אלא השומע יוצא בעצמו ע"י שמיעתו. ואמנם מרן החזו"א זצ"ל לא ס"ל הכי, אבל לפי הבית הלוי יכול הת"ח לחשוב כל הכוונות שרוצה בזמן שחבירו מברך כדי שברכות התורה שלו תהיינה מובחרות ביותר, דהרי בשמיעתו נחשב כאילו הוא בעצמו מברך.

ברכות התורה באמצע פסוקי דזמרה

מי שלא בירך ולא שמע ברכות התורה, ונזכר באמצע פסוקי דזמרה, חייב לברך מיד משום שאסור להמשיך לומר פסוד"ז בלי ברכה"ת, ואינו הפסק כיון שהוא לצורך פסוד"ז (עי' מ"ב סי' נ"א סק"י), ומ"מ מי שלמד בליל שבועות רצוי שישמע ברכה"ת לפני שמתחיל פסוד"ז, ואם מטבעו הוא מאריך בפסוד"ז ורוצה להתחיל לפני הציבור, ולפני שמברכים ברכה"ת בביהכנ"ס להוציא את הציבור, כיון שהוא רק בגדר שומע כעונה, יכול להקל (בשם מרן הגריש"א זצ"ל בפניני תפילה עמוד נ"ג - ע"פ המ"ב סי' ק"ד סק"ח), אבל יש לציין שאם יי"ח ברכה"ת באמצע פסוד"ז, כ' המ"ב שם שיאמר הפסוקים הנוהגים (פי' פסוקי ברכת כהנים ע' ס' מ"ז ס"ט - ומלשון המ"ב משמע שאינו אומר המשנה "אלו דברים", וע' במ"ב סי' קל"ט סק"ל דגם אם רק אמר

פסוק אחד, נחשב שלמד אחר ברכה"ת), ואע"פ שבלא"ה אומר פסוקים של פסוד"ז, מ"מ כיון שאומרים דרך תפלה אינו נחשב כלימוד כמבואר במ"ב (סי' מ"ז סק"ז).

האם י"ח כל ברכה"ת כשמכוון לצאת יד"ח ב"אהבת עולם" במעריב

בשערי זבולון (או"ח ח"ג סי' ק' סק"ח) העיר מהמבואר בשו"ע בהל' קרה"ת (סי' קל"ט ס"ט), דאם קראוהו לעלות לתורה קודם שבירך ברכה"ת לעצמו, כבר נפטר מלברך ברכת "אשר בחר בנו", דלא גרע ממי שנפטר ב"אהבה רבה". המ"ב שם (סק"ב) הביא בשם המ"א (סק"ב) דלא נפטר רק מברכת "אשר בחר בנו", אבל עדיין צריך לברך ברכת "לעסוק בדברי תורה" ו"הערב נא", ולא דמי ל"אהבה רבה" בשחרית שפוטרת את ג' הברכות של ברכה"ת, דהרי מבואר ברש"י בברכות (י"א:) דברכת "אהבה רבה" יש בה מעין ברכה"ת, "ותן בלבנו ללמוד וללמד", ור"ל דאית בה גם "אשר בחר בנו" וגם "והערב נא".

לפ"ז צ"ע היאך יוצאים ברכה"ת ב"אהבת עולם" במעריב, דהרי אין בה תפילה לזכות ללימוד התורה, דמה שאומרים "בשכבינו ובקומינו נשיח בחוקיך", כל זה דברי שבח ולא בקשה, וא"כ לכאורה בברכת "אהבת עולם" במעריב רק י"ח ברכת "אשר בחר בנו" ונשאר בצ"ע. והנה אפילו אם נסכים לקושייתו, אבל כיון דאין המנהג לברך אחרי שינת היום, ממילא בודאי עדיף לכוון בברכת "אהבת עולם" במעריב, אפילו אם נאמר שאינו י"ח כל ברכה"ת בזה, אלא דאכתי יהי נ"מ לגבי מי שישן בצהריים ולא ישן כל הלילה כמו בליל שבועות ואכמ"ל.

ממי יכול לצאת חובת ברכות התורה בגדר שומע כעונה

האם בן אשכנז יכול לצאת ידי חובתו אם שומע ברכה"ת מבן ספרד שלא ישן בלילה

אם בן אשכנז לא ישן בערב שבועות, ולמד משך כל ליל שבועות, אינו יכול לברך ברכה"ת בעצמו, ומ"מ יכול לשמוע הברכות מבן ספרד שמברך אע"פ שלא ישן כלל (עי' כה"ח סי' מ"ז סק"ו שבני ספרד נוהגים לברך בבוקר גם אם לא ישנו בלילה, ואין אחר המנהג גם במקום סב"ל). אמנם יש להסתפק אם בן אשכנז ישן שינת קבע בערב שבועות, והבן ספרד לא ישן כלל, האם גם בכה"ג יכול לצאת יד"ח בשמיעת הברכה מהבן ספרד, דהרי הבן אשכנז חייב לברך לכל הדעות וכמש"כ רע"א שיכול לברך ממנ"פ, משא"כ הבן ספרד אינו חייב לכל הדעות, ואע"פ שהוא בעצמו יכול לברך. הגר"א גנחובסקי זצ"ל אמר סברא דשפיר יכול לצאת ממנו, משום דשנינו בר"ה (כ"ט). אע"פ שיצא מוציא, וא"כ כיון שהמשמיע ס"ל דחייב בברכה"ת, אמרינן דגם אם כבר יצא, מ"מ מוציא אחרים, ויכול לברך במיוחד עבור השני, כמו שיכול לברך ברכות המצוות להוציא חבירו, וא"כ גם הכא אע"פ דלבן אשכנז יש צד נוסף לחיוב, אפ"ה יכול להוציא.

האם אשה יכולה להוציא איש בברכת התורה

יש להסתפק האם אשה שישנה כל הלילה יכולה להוציא את בעלה בברכת התורה בבוקר, כגון שהיא קמה אחרי עמוד השחר כדי להתפלל יחד עם בעלה עם הנץ החמה. הבה"ל (סוסי' מ"ז) כ' בשם הבי" דכיון שנשים מחוייבות ללמוד דינים שלהן (כמבואר ביו"ד סי' רמ"ו ס"ו), וכמו"כ לומר פ' הקרבנות כמו שחייבות בתפלה, לכן שפיר מברכות ברכה"ת, ולפ"ז כ' הפמ"ג (משב"ז סי' מ"ז סק"א) אשה גם יכולה להוציא איש דשניהם חייבים בת"ת. אבל הגר"א חולק על הבי"ד, דהרי כתוב "ולמדתם את בניכם" ולא בנותיכם, והיאך תאמר "וצונו" ו"ונתן לנו", ולכן הסביר הגר"א דכמו שאשה יכולה לברך על מעשהז"ג, ה"ה דיכולה לברך על ת"ת (וכן הסביר בשו"ת בית הלוי ח"א סי' ו'), ואע"פ דקיי"ל דכל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות, היינו דווקא כשמלמדה בתורה שבע"פ כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ו ס"ו), ולפי הגר"א אין אשה יכולה לברך ברכה"ת להוציא איש, כיון שהיא אינה מחוייבת במצות ת"ת, והאיש חייב בתלמוד תורה.

יש עוד נ"מ בין הני תרי טעמי, האם מותר לאשה ללמוד תורה לפני התפלה, דלפי הבי"י היא חייבת לברך ברכה"ת כיון שהיא מצווה במצות ת"ת בדינים שלה, משא"כ לפי הגר"א שאינה מצווה ואינה חייבת לברך.

ויש עוד נ"מ לגבי בנות ספרד, דלפי הבי"י גם הן חייבות לברך כדי ללמוד תורה, משא"כ לפי הגר"א דכל מה שנשים מברכות הוא רק כמו שמברכות על מעשהז"ג אע"פ שהיא פטורה מהמצוה, א"כ כיון דבנות ספרד נוהגות כשיטת הרמב"ם והשו"ע (סי' י"ז) שלא לברך על מעשהז"ג, ה"ה שלפי הגר"א אינן יכולות לברך ברכה"ת, ועכצ"ל דמה שבנות ספרד נוהגות לברך ברכה"ת, היינו משום דסבירא להו כשיטת הבי"י בזה, דנשים חייבות לברך משום שהן חייבות ללמוד המצוות שלהן.

ויש עוד נ"מ לפמש"כ הצ"ח בברכות (סוף י"א: ד"ה ואומר), דגם לפי הבי"י שנשים חייבות בברכה"ת משום שצריכות ללמוד דינים שלהן, מ"מ אין להן מצות "והגית בו יומם ולילה", וא"כ אם בירכו ברכה"ת בבוקר, ואחר שהפסיקו בדברים אחרים ישבו ללמוד עוד פעם, חייבות לברך עוד פעם, דבודאי הסיחו דעתן מללמוד, וסיים שלא מצא זכר לחידוש זו בראשונים ואחרונים. ועי' דע"ת למהרש"ם (סי' מ"ז ס"י) שהביאו ונשאר בצ"ע, אבל למעשה מרן הגרשז"א זצ"ל (הליכות שלמה ח"א פ"ו ס"ד) פסק שאין הנשים נוהגות לברך עוד פעם, דאינן מסיחות דעתן מאיסורי תורה ומכל המצוות המוטלות עליהן.

לפ"ז כיון שיש מחלוקת אם נשים חייבות בברכה"ת, כ' הבה"ל (סוסי' מ"ז) דלפי הגר"א אשה אינה יכולה להוציא האיש בברכה"ת, דהרי אינה מחוייבת בכלל במצות ת"ת (ועי' במעדני יו"ט ח"ד סי' קל"ז).

האם יכול לצאת ברכה"ת מאשה כשהוא מסופק אם הוא חייב לברך

הגר"א גנחובסקי זצ"ל דן במי שמסופק אם בירך ברכה"ת, דכיון שיש מחלוקת הבי"י והגר"א אם נשים חייבות בברכה"ת, אפשר יכול לצאת ידי חובתו כששומע מאשתו או בתו מדין ס"ס, שמא כבר בירך, ואת"ל שלא בירך, שמא האשה חייבת לברך בעצמה, וכבר מצאנו כעין זה ברע"א (בהגהותיו בה"ל ברהמ"ז סי' קפ"ו) במי שמסופק אם בירך ברהמ"ז, שיכול לצאת ידי חובתו מאשה מדין ס"ס, שמא כבר בירך, ואת"ל שלא בירך, הרי יש מחלוקת אם נשים חייבות בברהמ"ז מדאורייתא או מדרבנן (בר אלמוגים עמוד קי"ג).

לפי דבריו, אפשר יש לדון הכי גם בברכה"ת בשבועות בבוקר, דלא מיבעי אם הבעל י"ח בברכת אהבת עולם במעריב, וממילא כיון שלא ישן אח"כ שוב אינו חייב בברכה"ת בבוקר, אלא גם לשיטת ר"ת שחייב לברך בבוקר משום שהוא יום חדש, כמו שמברך ברכות השחר, אפשר אשתו ג"כ חייבת לברך ברכה"ת לשיטת הבי"י, וממילא יכולה להוציאו בברכתה מדין ס"ס ודו"ק.

לימוד התורה לפני ברכות התורה

האם מותר ללמוד אחרי עמוד השחר לפני ששומע ברכות התורה

בשו"ת דבר אברהם (ח"א סי' ט"ז סק"א, ועי' בסק"ז) הביא קושיית הגאון ר' אלחנן וסרמן הי"ד, דלפמש"כ בתוס' הרא"ש (הובא בברכה משולשת בברכות ט"ו.) שאם ברכת הפרשת תרומה היא דאורייתא, הפרשת אלם אינה מה"ת כיון שהברכה מעכבת המצוה, וממילא הפרשת האלם בלא ברכה לא היתה הפרשה, ולפ"ז הקשה מרן הג"ר אלחנן הי"ד, כיון דברכה"ת הם מה"ת (להרבה פוסקים), הלומד מבלי לברך מעכב מצות ת"ת וזה דבר חדש, ועוד שיהי' מותר ללמוד תורה בלי לברך, דהרי אינו מקיים מצוה של ת"ת, ועי' מש"כ בזה.

כ' בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ע"ז סק"ב), אם ישן בערב שבועות אחה"צ והיי' ניעור כל הלילה, כיון דלפי רע"א ממ"נ הוא חייב לברך מדאורייתא, בודאי אסור ללמוד מבלי לברך ברכה"ת, והוסיף דמה

שמהדרין שאחר יוציא אותם בברכה"ת, הוא רק חומרא, דגם בלי זה יכול לברך בעצמו. וכ"כ בכה"ח (סי' תצ"ד סק"יב) שאם הי' ניעור כל הלילה, יזהר שלא יאמר שום פסוק אחר עמוד השחר עד שיברך ברכה"ת, וע"ע בשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' י"ט) שהאריך בסוגי' זו.

מאיך גיסא, מרן החזו"א זצ"ל (דינים והנהגות פ"א סי"ב) ס"ל דאין להפסיק מללמוד בעמוד השחר בשבועות אע"פ שעדיין לא שמע ברכה"ת, אבל לא כ' שם אי מיירי דווקא כשלא ישן בערב שבועות או אפילו אם ישן ביום, ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' צ"א סק"א) הוסיף מרן הגרשז"א זצ"ל, דלא מצאנו שחז"ל הורו שלא לקיים מצוה משום שאינו יכול לברך עליה, וכש"כ בלימוד התורה שהוא יותר חשוב מכל המצוות שבתורה. וכן פסק מרן הגריש"א זצ"ל בקובץ תשובות (ח"א סי' ט' ד"ה אולם), והוסיף דאין שום איסור ללמוד בלי ברכה"ת (אבל ע' במ"ב סי' מ"ז סק"ב דלא משמע הכי), דאין זה כברכת הנהנין שאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה (ע' שיעורי מרן הגריש"א על ברכות י"א: - עמוד פ"ז), ואדרבה הקשה על שיטת הרא"ש הנ"ל, דרוב ראשונים לא ס"ל שאם הברכה היא מדאורייתא היא לעיכובא (ע' שיעורי הגריש"א על ברכות ט"ו. - עמוד קמ"א), ובשם מרן הגר"ח הלוי זצ"ל מובא שאין איסור ללמוד לפני קרה"ת, אלא יש דין שלפני שלומדים צריכים לברך (ע' קונטרס המועדים מתורת בריסק עמוד ע', ואסופות רבינו חיים הלוי על ברכות סי' ד' אות ג'), ובשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ס"ב) כ' דאם הן ברכות המצוות אסור ללמוד מעיקר הדין כל זמן שלא בירך, ואי לא, שרי ללמוד קודם ברכה"ת, והוסיף דעכ"פ יכול להקל ללמוד עד הנץ החמה בלי לברך, וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' ק"י, וח"ה סי' ק"ס), ובשו"ת משנת יוסף (ח"א סוסי' פ"ז) מש"כ בשאלה זו.

האם יאמר קרבנות בשחרית כשלא בירך ברכות התורה ורוצה לצאת ידי חובתו בברכת "אהבה רבה"

יש להסתפק במי שהיה ער בליל שבועות, ולא ישן בערב שבועות, ונוהג דבכה"ג אינו מברך בעצמו, ונאנס ולא שמע ברכות התורה בביהכ"ס (כשאחד בירך להוציא את הציבור יד"ח, הוא היה אנוס ולא היה שם), ולכן החליט שיי"ח בברכת "אהבה רבה", האם מותר לו לומר פרשת הקרבנות, ואיזהו מקומן, וברייתא דר' ישמעאל, ומזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

מקום הספק הוא, דכיון שכל הני הם תלמוד תורה, אע"פ שהם גם מסדר תפלת היום כמבואר בהל' ת"ב (סי' תקנ"ד ס"ד), ומה"ט נפסק שם דמותר לאומרם אע"פ שת"ת אסור בת"ב, אבל בנד"ד אין מקום להקל מדין סדר היום, כיון דסוף סוף הם ת"ת, ואפשר צריך לדחות אמירתן עד אחרי שיי"ח ברכה"ת ב"אהבה רבה", וע' בבה"ל (סוסי' מ"ז ד"ה נשים) שפסק שנשים צריכות לומר ברכה"ת לפני הקרבנות.

לומר שיעור לפני אנשים שלא ברכו ברכת התורה

יש להסתפק מה ההיתר לומר שיעור לאנשים שעדיין אינם שומרי תורה ומצוות כדי לקרבם לתורה, כאשר הוא יודע בבירור שלא התפללו כלל ולא ברכו ברכה"ת, וכמו"כ מה ההיתר לומר דברי תורה לנהג מונית כזה, ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת הנ"ל אם יש אסור ללמוד לפני ברכה"ת, והתינח אם יכול לבקש מהשומעים שיברכו, אבל כשאין אפשרות כזה, כ' הפוסקים דאעפ"כ יש לימוד זכות ללמדם תורה מכמה טעמים: א. האיסור של ביטול תורה יותר חמור מהאיסור ללמוד תורה בלי ברכה, וממילא המלמדו מצילו מאיסור יותר חמור. ב. כשהחילוני אינו מכוון למצות ת"ת, לימוד כזה אינו זוקק ברכה (חשוקי חמד ברכות כ"א. - עמוד קכ"ט בשם מרן הגריש"א זצ"ל). ג. גם לפי השיטות שברכה"ת היא מדאורייתא, מ"מ ברור כשמש שהיא טפילה למצות ת"ת, ובודאי אין לבטל העיקר מפני הטפל, וממילא אם אינו יכול לברך ברכה"ת לא יבטל מללמוד תורה, והגע בעצמך, מי שאינו יכול לברך על הלולב, וכי משום כך ימנע מלקיים מצות לולב, ועוד דלאו מילתא דפסיקתא היא דהשומע דברי תורה חייב לברך (ע' במנחת אשר פ' האזינו סוסי' ס"ב).

אמנם מביאים שהגר"א גנחובסקי זצ"ל נהג להחמיר בזה לעצמו, דכאשר היה צריך להספיד במקום שחשש שהיו שם אנשים שלא בירכו ברכה"ת, היה נזהר שלא להזכיר ד"ת בכל ההספד, וכשהביא מעשים מחז"ל, שינה את הפרטים, וכן נהג בניחוס אבלים בטלפון כשחשש שמקצת מהאבלים לא בירכו ברכה"ת, ומעשה שהיה כשדרש בשמחת תנאים, באמצע הדרשה התחיל לדבר פיטפוטי מילי, והמשתתפים תמהו מאוד, אבל אח"כ חזר והמשיך בדברי תורה שעסק בו בתחילה, ואחר שסיים הסביר שבאמצע הדרשה שם לב שהיה שם מלצר שלפי מראהו נראה שלא בירך ברכה"ת ביום זה, ולא רצה להכשל באיסור לפני"ע ששומע דברי תורה בלי לברך, ורק כאשר יצא המשיך בדרשתו בדברי תורה (מובא באגן הסהר ח"א עמוד 133). אבל כבר אחז"ל (בי"ב ק"ל): אין למידין הלכה מפי מעשה, ובודאי החמיר לעצמו, אב"א דהרי נפסק בשו"ע (סי' מ"ז ס"ד) שהמהרהר בד"ת א"צ לברך, וא"כ השומע אינו יותר ממהרהר בד"ת, וצ"ל שהוא חשש לשיטת הגר"א זצ"ל שחולק על השו"ע וס"ל דגם המהרהר בדברי תורה צריך לברך, אבל להלכה השומע בודאי היה לו על מי לסמוך, וא"כ אין בזה משום לפני"ע דהא קיי"ל כשיטת המבי"ט (ח"א סי' כ"א) דבמקום שיש לו על מי לסמוך אין לפני"ע, ואמנם השעה"מ חולק, אבל כבר הארכנו בזה במעדני יו"ט (ח"ג סי' פ"ו) ואכמ"ל.

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א באתרנו:
<http://pninim.co.il/> תחת הלינק: **שיעורי הגאון רבי יום טוב זנגר**